

РОЗДІЛ 5. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ НА ЕТАПІ ПІДГОТОВКИ ДО ВАГІТНОСТІ ТА БАТЬКІВСТВА

FEATURES OF SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL SUPPORT OF YOUNG PEOPLE IN THE STAGE OF PREPARATION FOR PREGNANCY AND PATERNITY

Стаття присвячена актуальній проблемі соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки до вагітності та батьківства. Мета дослідження полягає у вивченні особливостей соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки до вагітності та батьківства, теоретичному обґрунтуванні та апробації дослідно-експериментальної програми соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки до вагітності та батьківства. Для визначення рівня готовності молодих людей до батьківства було виокремлено мотиваційно-ціннісний, когнітивно-діяльнісний, комунікативний та емоційно-регулятивний компоненти. Доведено, що процес соціально-психологічного супроводу молоді на етапі підготовки до вагітності та батьківства буде ефективним, якщо реалізувати такі завдання: створення позитивного емоційно забарвленого клімату серед молодих людей; підвищення рівня психологічної готовності до батьківства; формування готовності будувати конструктивні взаємовідносини в сім'ї; вироблення уміння долати перешкоди у встановленні емоційних контактів; підвищення престижу інституту сім'ї та перспектив народження дитини.

Використання методу аналізу дало змогу вивчити зміст соціального і психологічного супроводу, специфіку їх здійснення, після чого за допомогою методу синтезу – сформулювати власне визначення соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки до вагітності. Отже, соціально-психологічний супровід молодих людей на етапі підготовки до вагітності – це вид соціальної роботи, спрямований на надання підтримки чоловіку та жінці на етапі планування вагітності, здійснення інформаційно-просвітницької діяльності щодо особливостей допологового та післяпологового періодів із метою забезпечення емоційного благополуччя вагітної, мінімізації тривожних станів, забезпечення відчуття внутрішньої гармонії та комфорту задля успішного здійснення батьківської ролі.

Було визначено, що в молодих людей не повністю сформована готовність до вагітності та батьківства. Вони мають невисокий рівень особистісної зрілості, яка впливає на світогляд, позицію та погляди молоді щодо майбутнього батьківства. Але при цьому в них переважає об'єктивна установка до факту народження дитини.

Ключові слова: соціальний супровід, соціально-психологічний супровід, батьківство,

компоненти готовності, підготовка молодих людей до вагітності та батьківства.

The article is dedicated to the actual problem of social and psychological support of young people in the stage of preparation for pregnancy and paternity. The purpose of the research is the study of features of social and psychological support of young people in the stage of preparation for pregnancy and paternity, theoretical substantiation and approbation of the experimental program of social and psychological support of young people in the stage of youth preparation for pregnancy and paternity. In order to determine young people's readiness for parenting, we identified the following components: motivational-value, cognitive-activity, communicative, and emotionally regulatory components. It has been proved that the process of social and psychological support of young people in the stage of preparation for pregnancy and paternity will be effective if the following tasks are fulfilled: creating of positive emotionally-colored climate among young people; raising psychological readiness of young people for paternity; forming willingness to build constructive relationships in the family; developing ability to overcome obstacles in establishing emotional contacts; raising prestige of the family institution and the prospect of having children.

The use of the method of analysis made it possible to study the content of social and psychological support, their specific implementation. Then, using the synthesis method to form your own definition of social and psychological support for young people at the stage of preparation for pregnancy. Therefore, social and psychological support for young people in the stage of preparation for pregnancy is a type of social work aimed at supporting the husband and the woman in the stage of pregnancy planning, carrying out information and educational activities on the features of prenatal and postpartum periods in order to ensure emotional well-being of pregnancy, pregnancy anxiety states, providing a sense of inner harmony and comfort for the successful fulfillment of the parental role.

It has been determined that young people are not fully prepared for pregnancy and paternity. They have a low level of personal maturity that influences young people's outlook, position and outlook on future parenthood. But in doing so, they are dominated by an objective attitude towards the birth of a child.

Key words: social support, social and psychological support, components of readiness, preparation of young people for pregnancy and paternity.

УДК 378:159.9:316.25

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2020/28.49>

Паскаль О.В.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського

Колбіна Л.А.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри педагогічних
технологій початкової освіти
Південноукраїнського національного
педагогічного університету
імені К.Д. Ушинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Актуальність дослідження зумовлена тим, що в нашому суспільстві тривалий час досить гостро постає питання готовності молодих людей до материнства та батьківства. Неготовність до створення власної сім'ї (самостійності, відповідальності, фінансової незалежності від батьків та змога самостійно забезпечувати власну сім'ю, а також прийняття нових ролей), народження та виховання дітей є проявом моральної та психологічної неготовності до ролі батьківства. Така тенденція пояснюється низкою демографічних проблем (низька народжуваність, відсутність потреби в дітях у деяких подружніх пар, які вибирають самотність як основний спосіб життя), а також зростанням числа соціальних сиріт та розлучень серед молоді. Більшої уваги потребує питання соціально-психологічного супроводу вагітних жінок. Чомусь люди вважають, що для жінки головним є вчасно стати на облік до жіночої консультації та регулярно відвідувати лікаря.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Про значимість та необхідність здійснення соціального супроводу різних категорій клієнтів свідчить численна наукова спадщина вітчизняних та зарубіжних науковців, які займаються вивченням цього поняття. Соціальний супровід як один із видів соціальної роботи спрямований на підтримку та надання допомоги, результатом якого є задоволення потреб клієнтів.

Варто зазначити, що проблемою соціально-психологічного супроводу вагітних жінок займається велика кількість як зарубіжних, так і вітчизняних науковців. Серед досліджуваної проблематики виділяють поняття: «соціальний супровід» та його ознаки [2], психологічний супровід сім'ї [9], особливості психології материнства [11], адаптація жінки до періоду вагітності [3], психологічна підготовка вагітної жінки до пологів [7] тощо. Проблема підготовки молоді до батьківства має широкий спектр взаємопов'язаних питань, а саме: вплив сімейного укладу та атмосфери на виховання і розвиток дітей [8]; важливість розвитку педагогічної освіти та самоосвіти серед батьків у питаннях сімейного виховання [10]; підготовка молоді до сімейного життя та батьківства [4]; розвиток психологічної готовності до материнства на стадії планування вагітності, під час вагітності та після пологів [5]; психологія материнства [11] тощо.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Попри велику кількість досліджень особливостей соціального супроводу різних категорій клієнтів, залишається актуальною проблема розробки та впровадження ефективних напрямів здійснення соціально-психологічного супроводу вагітних жінок у процесі підготовки сім'ї до батьківства.

Мета статті полягає у вивченні особливостей соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки до вагітності та батьківства, теоретичному обґрунтуванні та апробації дослідно-експериментальної програми соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки молоді до вагітності та батьківства.

На етапі теоретичного обґрунтування вихідних положень дослідження були використані такі методи:

методи теоретичного аналізу: аналіз філософських, соціально-педагогічних, психологічних джерел, узагальнюючий аналіз, інтерпретація (для визначення особливостей соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки їх до вагітності та батьківства, розкриття сутності понять «соціально-психологічний супровід вагітних жінок», «підготовка молоді до батьківства»);

діагностичні методи: анкетування, експертна оцінка (з метою проведення діагностичного дослідження щодо виявлення рівня готовності молоді до вагітності та батьківства, а також аналізу отриманих результатів);

методи експериментального та емпіричного дослідження (з метою створення дослідно-експериментальної програми, а також прогнозування її результативності).

Виклад основного матеріалу. Точне визначення терміна «соціальний супровід» подано в Законі України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 20.01.2018 р., підстава 2249-VIII, в якому зазначено, що це «вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальної опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу» [6, с. 1].

Реалізація соціального супроводу задля досягнення успішного результату передбачає: надання соціальних послуг з урахуванням потреб та специфіки проблем клієнта; формування соціально-позитивних ціннісних орієнтацій; здійснення підтримки клієнта в розв'язанні складної ситуації; застосування різних форм психологічного консультування (спостереження, бесіда, інтерв'ю, анкетування, проєктивні та ігрові методи), для більш ефективного досягнення поставленої мети.

Використання методу аналізу дало змогу вивчити зміст соціального і психологічного супроводу, їх специфіку здійснення, після чого за допомогою методу синтезу сформувані власне визначення соціально-психологічного супроводу молодих людей на етапі підготовки до вагітності. Отже, соціально-психологічний супровід молодих людей на етапі підготовки до вагітності – це вид соціальної роботи, спрямований на надання підтримки чоловіку та жінці на етапі планування вагітності, здійснення інформаційно-просвітниць-

кої діяльності щодо особливостей допологового та післяпологового періодів із метою забезпечення емоційного благополуччя вагітної, мінімізації тривожних станів, забезпечення відчуття внутрішньої гармонії та комфорту задля успішного здійснення батьківської ролі.

З метою перевірки рівня готовності молодих людей до батьківства на констатувальному етапі дослідження був проведений діагностичний експеримент. Для визначення рівня готовності молодих людей до батьківства було визначено наведені нижче компоненти.

1. Мотиваційно-ціннісний компонент виражається рівнем особистісної зрілості молодих людей. Зрілість як результат дорослішання залежить від фізіологічного віку та впливає на формування особистісної зрілості, яка виражається рівнем засвоєння норм суспільства, принципів міжособистісного спілкування та правил взаємодії з іншими. Також цей компонент характеризується наявністю або відсутністю позитивної установки на народження дитини, сформованістю мотивів до створення сім'ї та народження дитини, виробленням та усвідомленням основних сімейних цінностей та готовності їх реалізовувати в процесі функціонування власної сім'ї та виховання дитини.

2. Когнітивно-діяльнісний компонент характеризується наявністю знань про особливості фізіологічного та психологічного розвитку дитини на різних вікових етапах, знань і умінь щодо застосування різних методів і прийомів під час виховання та розвитку дитини з урахуванням віку, а також особистісних характеристик, оцінкою себе в ролі батька (матері), чоловіка (дружини), знаннями прав та обов'язків подружжя і батьків щодо дитини та рівня відповідальності перед державою за народження, утримання та виховання дитини. Цей компонент визначає підґрунтя (знання і навички) для розуміння особливостей з догляду та розвитку дитини та специфіку функціонування інституту сім'ї.

3. Комунікативний компонент характеризує готовність молодих людей будувати конструктивні взаємовідносини з дитиною, застосовувати доцільний стиль сімейного спілкування та використовувати оптимальний его-стан за Е. Берном [1]. Головною рисою комунікативної готовності до батьківства є вміння успішно вибудовувати процес взаємодії з дитиною та чоловіком (дружиною) задля побудови гармонійних стосунків у площині «батьки-дитина», «чоловік-дружина».

4. Емоційно-регулятивний компонент виражає вміння майбутніх батьків проявляти власні емоції, регулювати власний емоційний стан, запобігати прояву деструктивної поведінки щодо дитини і свого партнера, а також впливати на емоційну складову частину сімейного середовища. Цей компонент характеризує готовність створювати сприятливий внутрішньо сімейний мікроклімат. Емоційна складова частина під час вагітності жінки свідчить про бажаність та очікування дитини, задоволеність ситуацією та формує майбутнє ставлення матері до дитини.

Враховуючи компоненти, представлені у таблиці 1, ми провели експериментальне дослідження, яке проходило в чотири етапи.

З метою виявлення рівня готовності до батьківства (визначення рівня особистісної зрілості та рівня репродуктивної установки) молодих людей на початковому етапі дослідження було проведено діагностичне вивчення, респондентами якого стали 60 осіб: 19 респондентів із числа працівників освіти (учителі різних шкіл) міста Одеси, 7 респондентів із числа тимчасово безробітних, 15 студентів III–IV курсів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» та 19 студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр», факультету початкового навчання. Експериментальну вибірку становила молодь віком від 18 до 35 років.

У результаті проведення констатувального етапу дослідження було виокремлено експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ) групи респон-

Таблиця 1

Компоненти готовності молодих людей до батьківства

№	Компоненти	Показники	Методики
1.	Мотиваційно-ціннісний	рівень особистісної зрілості молодих людей	1. Тест-опитувальник особистісної зрілості Ю. Гільбуха
		наявність або відсутність позитивної установки на народження дитини	2. Методика дослідження репродуктивної установки «Факти, що асоціюються з народженням дитини в сім'ї» В. Бойко в модифікації О. Каримової
2.	Когнітивно-діяльнісний	рівень змістовних знань щодо батьківства	3. Авторський опитувальник «Визначення рівня знань щодо майбутнього батьківства»
		оцінка себе в ролі майбутнього батька (матері)	4. Методика «Усвідомлене батьківство» М. Єрміхіної, Р. Овчарової
3.	Комунікативний	рівень комунікативної установки	5. Методика діагностики комунікативної установки В. Бойка
4.	Емоційно-регулятивний	рівень емоційної ефективності у спілкуванні	6. Методика діагностики перешкод у встановленні емоційних контактів В. Бойка

дентів для поглиблення наукових уявлень про досліджуваний процес. Як експериментальна, так і контрольна вибірка нараховували 30 осіб, що були надалі базою для формувального експерименту.

Висновки. У статті охарактеризовано структуру процесу готовності молоді до вагітності та батьківства та визначені компоненти означеного процесу. Перспективи подальших розробок передбачають проведення діагностичного дослідження за визначеними компонентами готовності молодих людей до вагітності та батьківства. Результати проведеного дослідження дають підставу для розробки та апробації експериментальної програми організації процесу соціально-психологічного супроводу молоді на етапі підготовки їх до вагітності та батьківства, метою якої було створення позитивного емоційно забарвленого клімату серед молодих людей, підвищення рівня психологічної готовності до батьківства, формування готовності будувати конструктивні взаємовідносини в сім'ї, вироблення вміння долати перешкоди у встановленні емоційних контактів, підвищення престижу інституту сім'ї та перспективи народження дітей.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Берн Э. Трансакционный анализ в психотерапии / пер. с англ. А. Грузберга. Москва : Эксмо, 2009. 416 с.
2. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі : навч. посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
3. Брутман В.И., Варга А.Я., Хамитова И.Ю. Влияние семейных факторов на формирование девиантного поведения матери. *Психологический журнал*. 2000. Т. 21. № 2. С. 79–87.
4. Гребенников И. Основы семейной жизни. Москва : Просвещение, 1991. 160 с.
5. Гурьянова Т.А. Развитие психологической готовности к материнству на стадии планирования беременности, во время беременности и после родов : дис. ... канд. психол. Наук : 19.00.01. Барнаул, 2004. 176 с.
6. Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю : Закон України від 20.01.2018 р., підстава 2249-VIII. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2001. № 42. 213 с.
7. Іщук О.І. Психологічна підготовка вагітної жінки до перших пологів : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Івано-Франківськ, 2008. 20 с.
8. Коменский Я.А. Материнская школа. Избранные педагогические сочинения: в 2 т. Москва : Педагогика, 1982. Т. 1. С. 201–242.
9. Осухова Н.Г. Психологическое сопровождение семьи и личности в кризисной ситуации. Москва : Аналог, 2001. 108 с.
10. Сухомлинский В. Мудрость родительской любви. Москва : Молодая гвардия, 1988. С. 37–61.
11. Филиппова Г.Г. Психология материнства. Москва : Изд-во Института психотерапии, 2002. 235 с.